

Sămănătorul

Revistă Săptămînală

Sunt îngrijirea d-ilor :

AUREL C. POPOVICI

PENTRU PARTEA POLITICĂ.

D. ANGHEL, ST. O. IOSIF, M. SADOVEANU, C. SANDU-ALDEA, ION SCURTU

PENTRU PARTEA LITERARĂ.

G. M. MURGOCI

PENTRU PARTEA ȘTIINȚIFICĂ.

Sumarul :

AUREL C. POPOVICI.—Idei disolvante (III)

E. A. — Pomul cu păsări (poesie).

C. SANDU-ALDEA. — Pescar de Islanda (trad. din Pierre Loti).

D. ANGHEL și ST. O. IOSIF.—Camoens (traducere din FR. HALM).

Revista generală: Idei anarhice, în chestia d-lui Tâslăuanu,
un epilog de Aurel C. Popovici.

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

B-dul ACADEMIEI No. 3. — Str. EDGAR QUINET No. 4.

BUCUREȘTI

EXEMPLARUL :

In țară . . . 20 bani

In străinătate 25 ,

ABONAMENTUL ANUAL :

In țară . . . 10 lei

In străinătate . 12 ,

„MINERVA“
INSTITUT DE ARTE GRAFICE ȘI EDITURA
BUCUREȘTI. — B-dul ACADEMIEI, 3.

A APĂRUT :

O VIAȚĂ

(UNE VIE)

— ROMAN DE —

GUY DE MAUPASSANT

TRADUCERE DE

EM. GÂRLEANU

Romanul O VIAȚĂ este una din marile creațiuni ale literaturii universale, și a-l recomanda atențiunii cititorilor este aproape de prisos.

Volumul e întovărășit de admirabilul STUDIUL al marelui critic francez EMILE FAGUET, asupra romancierului, cât și de o fotografie, cea din urmă a lui Maupassant, care are un interes deosebit prin faptul că cuprinde autograful marelui scriitor către o doamnă româncă: decedata Josephina Sturdza, fiica marelui Costachi Negri.

Traducerea se datorește nuvelistului EM. GÂRLEANU, care a păstrat în totul înțelesul originalului, adică, de la început până la sfârșit, romanul pare a fi scris de-adreptul în limba românească.

Cuperta se datorește talentatului pictor COSTIN PETRESCU și întreg volumul cuprinde 450 pagini.

PREȚUL: LEI 2.—

De vânzare la toate librăriile din țară

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ SĂPTĂMÎNALĂ

<p>REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : B-dul Academiei, 3, Strada Edgar Quinet, No. 4. BUCUREȘTI</p>	<p>ABONAMENTUL ANUAL În țară 10 lei În străinătate 12 »</p>
--	---

IDEI DISOLVANTE

Răspuns „Vieței Rominești“

III.

1. Criticul meu voind să răspundă într'o răsufare la mai multe din articolele mele, s'a grăbit. Astfel citează o serie de nume de autori, îi caracterizează în fugă (Schmoller-«*conservator*», voind probabil să-î zică «*socialist-conservator*»), Faguet e pentru «*concepția socialistă*», etc. Așa caută a mă pune în contradicții imagine și absurde. Cetiți d. p. fraza aceasta, așa din chiar senin, fără nici o altă legătură cu premisele d-sale proprii și spuneți dacă puteți desprinde un înțeles lămurit din ea :

«Lui Renan aproape(!) i se aruncă cunoscutul clișeu(!) de *jidovit* sau *vîndut jidanilor* (și d. A. Popovici are multă considerație pentru E. Faguet... Să citească ce spune *acesta* despre Renan: *Politiques et Moralistes*, vol. III) !...» Vrea criticul să-mi atribuie o influență a lui Renan? Apoi Renan e aproape ateist, el cerea înlocuirea religiunii prin știință, Renan cerea guverne compuse din *savanți* și «*guvernare științifică*». Renan nu admitea decît aristocrația, căci *nu i se părea «démonstrable que l'âme d'un Papou soit immortelle»*... Ce asemănare vrea criticul să stabilească? Că Renan era contra democrației? Apoi Alexandru Hamilton, cel mai genial bărbat de Stat al Americii, adevăratul părinte al sistemului federativ, era și el, pină la un punct, adversar al democrației. Apoi *Cavour* nu era un liberal moderat și contrar al radicalismului? *Bismarck* nu era contra democrației? Dar *Guizot*? Dar sociologia naturalistă întregă? Dar *Vacher de Lapouge*, *Otto Ammon*? Dar *Comte* însuș? Și apoi ce vrea să spună criticul, zicind că eu «am mult respect pentru Kant, aproape cit și pentru... Houston Stewart Chamberlain!»... (exclamația și punctele sunt ale d-sale). Ce vrea să zică d-sa afirmînd că eu atac pe oricine nu se

inchină lui... Houston Stewart Chamberlain »?!... Ce va să zică această «ironie» de un gust foarte problematic? În vre-o 20 de articole și articolașe pe care le-am scris în timpul din urmă, eu n'am pomenit de H. St. Chamberlain decît în numărul de Paști al «Sămănătorului». Știe criticul *întru cît* consimt sau nu consimt eu cu ideile acestui incontestabil mare scriitor? Știe d-sa *întru cît* sînt și *întru cît* nu sînt Kantian? Se pot face asemenea ironii fără nici o bază serioasă? Pe temeiul citorva cuvinte scrise *au courant de la plume*? Parcă chiar criticul scrisese în aceiași «Viața Romînească» ceva despre «gîndirea cinstită»?...

2. D. critic este, după cit se pare, *filosemit*, și probabil de aici pornesc ironiile d-sale cu Renan cel «jidovit» și cu H. St. Chamberlain. Dar o întrebare: pus-am eu aici chestia evreiască? Scris-am eu măcar un singur articol asupra ei? Știe criticul cum judec eu chestia semitismului? Ce însemnează așa dar toate aceste înțepături și lovituri lăturalnice, toate acestea echivocuri din partea unui critic serios și așa de pătruns de «gîndirea cinstită»? Mai ales după ce eu în viața mea nu scrisesem un cuvînt măcar în contra d-sale și a revistei la care scrie și la care am fost chiar colaborator pînă mai dăunăzi. Să binevoiască d. critic să mai aștepte, și va avea ocazia să critice cît o vrea și ideile mele în chestia evreiască. Deocamdată însă nu are nici un drept a critica idei pe cari *nu le poate cunoaște exact* — căci n'are de unde le cunoaște.

D. critic care, la urmă, admite că din o asemenea discuție serioasă «poate cîștiga numai educația noastră intelectuală și politică» — îmi va da, cred, dreptate dacă voi spune, că tocmai felul d-sale de a prezenta uneori gîndirea și intenția adversarului poate contribui la o regretabilă aprindere și inveninare a discuțiunii.

Așa d. p. d-sa numește polemicele mele: «polemică-mitraileză, polemică-uragan, polemică-vulcan, polemică-razzia de mare care tinde să dărîme totul în jurul d-sale»... Toate astea pentru că cred că viața politică a unui Stat e cu atît mai normală cu cît sînt mai puține partide politice într'însa, cu cît politica o fac mai ales conservatorii și liberalii, cu cît democrații doctrinari au mai puțină influență, cu cît ideile lor extreme sînt mai sistematic combătute? Și d. critic mă învinuiește că din articolele mele s'ar fi descărcînd nu știu ce «*trăsnete și erupțiuni vulcanice împotriva necredincioșilor*». Ceî ce cunosc articolele mele din «Sămănătorul» și primul meu articol-polemică, în contra «Adevărului» — vor înțelege că asemenea acuzații *nu* mi se pot aduce. Se vede însă că și în această privință criticul scrie supt

impresia articolelor mele din «*Conv. Liter.*», «*Tribuna*» și «*Lupta*», contra anarho-socialistului de la «*Luceafărul*», d. Tăzlăuanu. Eu am declarat în «*Lupta*» că *nu discut cu acest domn*; «ideile» sale sînt pentru mine, personal, absolut nule, după cum imi sînt indiferente și toate «părerile» sale. Eu am combătut acțiunea sa; eu m'am adresat publicului românesc de peste munți ca să se ferească de asemenea idei; am considerat și consider propaganda acestui domn ca o absolut condamnabilă încercare de dezbinare a Romînilor de peste munți în doua tabere dușmane, dușmane de moarte. Cel ce nu înțelege această primejdie ce *trebuie* să rezulte dintr'o asemenea propagandă anarho-socialistă îndreptată *contra fruntașilor firești ai poporului român de peste munți* — acela să nu ne mai asigure că face politică națională; acela face, vrînd-nevrînd, politică cosmopolită, da: mondială, planetară; acela face politică anti-națională. Și de aceia *dinadins am fost violent* contra d-lui Tăzlăuanu cel cu «legile naturii din romanurile Englezului Wells» și alte «argumente» caraghioase.

3. Criticul după ce ne-a arătat pilda Elveției ne spune că «nici un om întreg la minte n'are să ceară, de pildă, să se copieze în România instituțiile unei republici federale ca ale Elveției. D. C. Stere susține, de pildă, că *monarhia constituțională* e forma cea mai practică de rezolvire a problemei de guvernare democratică, iar, în România, chiar singura cu putință *«pe o bază cît mai largă de instituții democratice, bine înțelese.»*

Să ne orientăm nișel. D. Stere este neapărat un bun cunoscător al literaturii politice și în deosebi al celei socialiste; d. Stere este un patriot sincer și activ; d. Stere a scris șapte articole asupra «poporanismului» și a social-democrației, articole care după cum sînt scrise, au ieșit pușcă socialiste cu oarecari acomodamente tactice... Aici ni se reamintește că d. Stere vrea o «monarhie constituțională» dar *«pe o bază cît mai largă de instituțiuni democratice.»* O democrație *cît mai largă?* Mă rog, *cît să fie de largă?* — Nu mă îndoiesc un singur moment că d. Stere va fi avînd un program precis, în care democrația romînă *nu* va fi întocmai ca cea a Elveției; un program în care democrația va fi temperată în prima linie prin principiul monarhic. De sigur. Dar dacă d. Stere, un savant, *știe* pînă unde vrea să «înainteze», milioane de «cetățeni suverani» *nu* vor ști pînă unde pot să înainteze. Pentru că d. Stere să nu-și facă un singur moment iluzia că d-sa va avea vre-o covîrșitoare influență asupra masselor. O legiune întreagă de «*adevărași*» democrați vor resări atunci ca din pămînt și se vor adresa *ei* la «*judecata*» masselor. D. Stere poate să

fie un bun orator; totuși d-sa, foarte probabil, ar cădea în dizgrația «suveranilor» din întruniri și din biurourile electorale, îndată ce democrația ar fi cât de cât reală cu alegeri cât de cât libere, cu o voință a poporului cât de cât pusă la cale!... Căci în contra d-sale ar candida democrații cei «adevărați», cari vor merge cu mult, cu mult dincolo de aspirațiile d-lui Stere. Căci dacă e vorba «*de o bază cât mai largă de instituțiuni democratice*» — apoi lasă pe ei! Ei vor făgădui poporului tot ce d. Stere nu poate făgădui; ei vor ațîța poporul contra tuturor legilor și instituțiilor «nepopulare». Iar pentru mulțimea din întruniri, sugestionată de oratoria demagogică, ce poate fi mai puțin popular decît — *însuși Statul*, la adicătelea? Totul depinde de conștiința, de predilecțiile, de temperamentul oratorului respectiv. D. Stere, vorba vine: oricine ca d-sa, nu va putea conjura asemenea mișcări, pentru că este om cinstit și patriot. Asemenea oameni nu pot lupta cu armele cu care luptă demagogii politici adesea și nuli și criminali, șarlatani fără știință și conștiință, dar cu înlesnire la vorbă, cu sistem de minciuni «populare», vecinic mai radicali decît cei mai radicali.

4. D. critic binevoiește a-mi face o mică psihologie, zicînd că mie «nu-mi place» democrația și apoi continuă: «Și nu-î place, fiindcă d-sa, cu toate că e sincer cînd vorbește cu dragoste despre popor, etc... totuși, în fond, ca toate firile conservatoare, (ca) toate inteligențele pornite spre reacționarism, nu are încredere în judecata poporului».

Apoi iată ce scrisesem eu în nr. 12 al «Sămănătorului»: «Într'o politică înțeleaptă chestia nu-i, propriu zis, de monarhie, oligarhie sau democrație. Căci existența unei națiuni, a unui Stat e *imposibilă supt exclusivă, supt consecventă* stăpinire a vre uneia singure din aceste forme de Stat». Ceea ce însemnează că sînt pentru o formă de Stat *mixtă*, în care se copriind firește și oarecări *principii* democratice. Sînt deci *contra* democrației pure, contra democrației «cît mai largi», contra democrației integrale, dezastroase, disolvante.

Care va să zică eu căre susțin o viață politică *cumpătată*, un regim constituțional ce ar garanta o stabilitate în guvern și administrație, eu care cred că o țară se poate dezvolta mai normal cu două partide, unul conservator și altul liberal, cum a fost în Anglittera d. p., — eu sînt «reacționar»! Onorate confrate, mă iartă, dar asta-î o judecată așa de sumară încît seamănă foarte sinistru cu procedurile «gazetărești» care îți displac așa de mult cînd e vorba de K. Marx.

Eu credeam că reacționarii sînt *despotiști*?! Dar nu-î nimic, căci,

după ideile «largi» ale d-lui critic și *Cavour* și *Bismarck* și *Taine* și *Eminescu* au fost toți sinistramente «reacționari»! Apoi mă găsesec într'o perfectă companie. D-sa însă e alătura cu *Robespierre*, cu *Kossuth Lajos*, cu *K. Marx*, cu *Die Zeit* și *Arbeiterzeitung*, cu *L'Humanité* și *Vorwaerts*. Nu, domnul meu, *nu sînt democrat în acest sens, și nu voi fi nici cînd în viața mea!*

Vorbești de relația naționalismului cu revoluția franceză? O să discutăm chestia pe larg! Deocamdată atît: nouă, Ardelenilor, *Kossuth Lajos* ne-a venit cu principiile franceze. Noi, și la 1848 am fost cu «drăguțul de Impărat» și foarte bine am făcut. Oamenii mari și de inimă, dar rău informați, ca Bălcescu, Rosetti ș. a., voiau să ne determine la o alianță eu *Kossuth* cel cu «democrația». Am rezistat. Rezistăm și astăzi.

«Reacționar!» Zic și eu cu *Eminescu*: «*Da! Sînt reacționar!*» D. critic nu pare a cunoaște pe țaranul român, căci aminteri ar ști că acesta e «reacționar» pînă în vîrful unghiilor și adversar născut și ireductibil al democrației în sensul d-sale, în sensul «adevărat».

Eu am deplină încredere în judecata poporului cum ni se prezintă ea în credințele și moravurile sale, în tradițiile și obiceiurile sale bune. În toate acestea se cuprinde o întregă filosofie de viață pe care foarte puțin o bănuiesc măcar. Dar *nu am încredere, nu am nici o încredere în «guvernarea sa prin sine însuși». Iar democrația asta va să zică: poporul să se guverneze singur, el însuși pe sine și direct; fără «albăstrime superpusă», fără reprezentanți sau delegați; fără funcționari numiți și stabili; ci mereu aleși și mereu înlocuiți etc.*

Se înșală «Viața Romînească», crezînd că chestia democrației ar fi pentru mine o chestie de plăcere sau neplăcere. Mai întîiu că aș putea întoarce argumentul și aș putea zice că d-sa face politică după «plăcere». Vorba e că dacă ții la existența și viitorul națiunii; dacă ții la oarecari idealuri culturale ceva mai înalte decît la prozaicul «drept de vot» și egalitarismul disolvant; dacă prin urmare ții samă de toate acestea și de multe alte împrejurări, *nu poți plêda pentru o continuă democratizare, căci făcînd aceasta, sapi la temeliiile națiunii și ale Statului!* Că acesta va rezista încă vre-o 30, 40 sau chiar o sută de ani și va părea chiar că se găsește în stare înfloritoare — asta nu e o scuză.

Criticul e un mare optimist dacă își inchipuie că discursurile, agitațiile incendiare nu influențează masele. Cauzele firești negreșit joacă un rol mare. Dar nu-i mai puțin adevărat că d. p. o presă și o agitație verbală, condusă de demagogi abili dar fără scrupul, pot sugera poporului *trebuinte pe care nu le are.* În Danemarca și El-

veția nu se pot răzvrăti massele? Dar se pot mobiliza în contra a o mulțime de atribute indispensabile unității Statului! În momentul în care o mînă de demagogi vor pune mîna pe mijloacele mari de agitație: pe presa periodică cea mai răspîdită, etc. toată democrația cea mult lăudată se va surpa într'un timp uimitor de scurt. Că priciunile de nemulțumire reală și adîncă trebuiesc înlăturate? Dar am susținut eu vre-odată contrarul? De sigur, nu m'am pronunțat asupra lor pe larg. Dar d-niî aceștia critici, în îngrijorarea lor de această a mea pacinică opoziție anti-demagogică, abia te lasă să puî o chestie și te atacă asupra *tuturor* chestiilor pe cari *nu* le-ai pus. Nu spunea un ziar mai alaltăieri că eu «vrînd să-mî exercit bicepsurile, n'am lăsat nimic în picioare nici din partidul național-liberal»!!!

Dar dacă «Viața Romînească» are încredere în judecata politică a poporului, *atunci ce mai așteaptă?* Atunci trebuie să ceară *imediat* o bază *nu* «cît mai largă» de democratizare, ci chiar o democrație *directă* pe toată linia. Dar va zice că poporul nu are încă destulă cultură? Parcă bruma de cunoștințe din școala primară sau chiar secundară are să-i dea o *judecată politică!* Cineva ar putea pune aici chestia: Bine, dar atunci ce să facem? Voiu răspunde și eu la timpul său.

De fapt însă, fiecare democrat nu are încredere decît *în judecata sa personală*, nu a poporului! Da, democrația e o abstracție goală; ea nu-î decît în mîntea ta, în deducțiunile tale din premise falșe. Ea *nu-î nici măcar în inima ta* decît prin siluirea ei meșteșugită. Căci *dacă ești om politic, nu poți dori* ca politica țării să fie făcută de gloate nepolitice, seduse adesea de fel de fel de politicieni lipsiți și de pricepere și de caracter. Dacă ești om politic, cu idei lămurite, cu convingeri puternice, cu dor de muncă serioasă pentru binele poporului atunci *nu poți dori* ca orice Pușcă-in-Lună, rău la treabă dar bun de gură, să oprească în ioc pe cei destoinici zăpăcind poporul, spunîndu-î minciuni și ducîndu-l de nas contra marilor sale interese naționale.

Democrația în sensul ei politic adevărat — guvernarea poporului prin popor — este o imposibilitate. Pentru că este o *absolută* ficțiune. Știu că d. p. *Sir Henry Maine, Waitz, William Stubbs* ș. a. au arătat că ficțiunile joacă un rol mare în viața popoarelor. Am atins această chestie în nr. 14 al acestei reviste. Vorba e care ficțiuni sînt utile și care sînt periculoase pentru viața națională a unui popor? Ficțiunea aceasta *absolută* a democrației este un lux pe care din nenorocire nu-l plătesc idealistii și ideologii de astăzi, ci generațiunile ce

vin ; un lux ce se plătește cu toată existența, cu tot viitorul național al unui popor !

5. «Dar Elveția?» ! Am văzut ce rezultă chiar și din constatările celor ce sînt plini de încîntare de ea și mai ales de cele șase cantoane ale ei. Ș'apoi să nu uităm că în definitiv *totul depinde de caracterul unui popor*. Oricît de rea și primejdioasă ar fi o constituție, dacă poporul are calități remarcabile, el prosperă chiar *contra* constituției sale. De fapt Elvețienii n'au avut o constituție «*democratică*», ci una *aristocratică-democratică*. Dintru început, prin toate veacurile și *pînă astăzi*. Roscher, vorbind de Elveția și citind o părere a lui Bluntschli, zice apoi: «In ceea ce privește constituția, găsim tocmai în epoca ei cea mai bună... o extraordinar (!) de curioasă (!) amestecătură de raporturi *democratice și aristocratice*»... În altă parte vorbește de «*spiritul acesta semi-aristocratic al cantoanelor aboriginale*», de faptul că «funcțiile erau în minile citorva familii bogate». În unele cantoane credincioșii se pedepseaū cu pușcărie dacă nu se ș'ovedeaū și dacă nu posteaū regulat; și în Appenzele a. Rh. poporul era silit, supt pedeapsă, a se împărtași de trei ori pe an ¹⁾. Așa a fost mai înainte această «străvechie democrație», «din secolele XIII și XIV» și cam așa este și astăzi în fond. Iar cît despre fericirea democratică, iată ce mărturisește însuși d. Lloyd: «Poporul elvețian e foarte brutal (*crude*) în multe privințe; *starea lui economică e foarte coborîtă* (much depressed); *ei au o proastă economie națională*; *ei tratează pe femeile lor dacă nu tocmai infam (!) (shamefully) dar fără cea mai mică concesie pe terenul dreptului democratic și al individualității pe care ele îl reclamă*» ²⁾...

Repet: tot ce susține Elveția precum și Statele-Unite ale Americii de Nord, *nu e democrația, ci sistemul federativ*. Lucru pe care-l prevăzuse deja Montesquieu. Pe de altă parte, puțința unui guvern mai democratic atirna de *virtutea cetățenilor*. Tot Montesquieu spune: «cînd într'un guvernămînt popular legile *nu se mai execută*, de oare ce aceasta nu poate veni decît din corupțiunea republicei (a democrației), *Statul e deja pierdut!*» (De l'Esprit des Lois, Livre III. Ch. III). Mi-aduc aminte că în România se făcea un haz nespus și obștesc cînd, acum vre-o cîțiva ani, un bărbat de Stat declarase că cel mai necesar program de partid este: «*Domnia legilor!*»..

¹⁾ W. Roscher, *Umriss zur Naturlehre der Demokratie*, p. 765-771.

²⁾ Lloyd, *The Siniss Democracy*, p. 260.

Democrație reală și consecventă nu e de cît una singură : *social-democrația*. Toate celelalte forme sînt paliative. De aceea *orî ce democrație duce la pretenția absurdă a egalitarismului economic* : la social democrație. Iar aceasta însemnează *negațiunea patriei, negațiunea naționalității, după cum voi arăta*.

Chiar orî ce democrație trebuie să devină mai curînd sau mai tîrziu internațională, cu atît mai virtos social-democrația. Intrebî : cum poate face un poporanist (național) propagandă pentru cea mai străină, cea mai cosmopolită teorie politică care tăgăduște existența și necesitatea națiunilor? Căci repet: articolele d. Stere *așa sînt scrise* în cit cetitorul nu se alege cu «poporanism» ci cu socialism pur și simplu.

Un om politic serios și un naționalist său e om energic său nu-î naționalist. Energic între multe altele, firește. El nu trebuie să-și piarză capul în fața strigătelor a 1000 sau 10.000, sau 20.000, și chiar a 100.000 de nemulțumiți, fie orășeni, fie țărani. El va cerceta, va preîntîmpina, va face tot ce este cu putință, dar nu trebuie să uite un singur moment că ideea lui, că vorba lui, că fapta lui poate deveni mai tîrziu desastroasă pentru întreaga sa națiune, pentru milioane și milioane de oameni.

Dar să facem abstracție de toate acestea și să consultăm pe un entuziast susținător al democrației, ce crede el : se potrivește această formă de guvernămînt pentru *orî ce țară*? Să întrebăm pe d. Emil de Laveleye. Iată ce spune el :

«Si un peuple est assez éclairé et assez sage pour se gouverner lui-même, les institutions démocratiques seront de droit (!) Si les hommes sont trop ignorants pour y obéir, le érésotisme sera de droit, car en maintenant un certain ordre, il pemrettra les progrès qui plus tard lui fera céder la place à la liberté¹⁾».

Decî un mare și sincer, foarte sincer democrat ca acest scriitor, recomandă chiar despotismul în anume împrejurări! *Apoi eî nu l'am recomandat!* Să fie oare și de Laveleye «reacționar»?!!!...

Și tot el ne spune în altă parte lucruri pe care mai ales democrații noștri ar trebui să le mediteze des și profund. Căci ne arată cum țări democratice «înaintează» spre despotism! Iată d. p. :

«Moleșirea generală a caracterelor, zdruncinarea său moartea credințelor religioase... urmărirea lacomă a plăcerilor prepară o stare socială în care nu vor mai fi oameni dispuși a sacrifica totul spre a-și conserva libertatea ; și vād în chip lămurit popoare care se pre-

¹⁾ Émil de Laveleye, *Le Gouvernement dans la Démocratie* t. I. p. 2.

gătesc a primi despotismul numai spre a le da o deplină siguranță celor ce nu se gândesc de cât la plăceri»¹⁾.

Nici de Laveleye firește că nu s'a gândit la țări tinere ca România ci la țări din Europa centrală, la țări care prin experimentele lor democratice sint azi pe calea ce duce la despotism sau la sorata Poloniei.

Și «Viața Românească» le spune cetitorilor ei că (socialismul) e o concepție în genere conformă cu dreptatea! Și cu știința! dar că România nu e încă matură pentru această formă de organizare socială, că România să mai aștepte, să-și mai «pună pofta în cui» cum se zice!... Asta e tocmai așa ca și când le-ai spune țăranilor fără pământ și tuturor săracilor: «Cel mai bun lucru e să împărțim moșiile și averile. E și lucru cel mai drept. Căci așa ne învață oamenii cărturari. Dar să mai așteptăm.

Să mai așteptăm? Nu ți se pare că auzi mulțimea infierbîntată de asemenea perspective strigînd într'un singur glas:

— *Dar de ce să mai așteptăm, boerule? Noi vrem să împărțim acușica! Ce face, nu vrei? Care va să zică te-ai dat și d-ta de partea boerilor?...*

Ce retorică îi mai convinge atunci «să mai aștepte»? Iar țara, unde ajunge pe urma unor asemenea lupte fratricide?

AUREL C. POPOVICI.

POMUL CU PASĂRI

DUPĂ LÉO LARGUIER

Marioarei...

*Nu faceți șgomot, pomul s'ar deștepta ușor...
Azi, în amurgul tainic—al nopții vestitor—
Un mare stol primit-a în el de rîndunele,
Și de cât foi, mai multe-s aripi pe rîmurele.
Platan de-un veac... și-acuma cînd vara-i pe sfîrșit,
Așa frumos lucește! Pe trunchiu e 'mpodobit,
Cu litere și inimă în scoarța lui săpate,
Trunchiul vegetal, puternic, cu plăci de scoarța late,
Numele 'n el își sapă rusticul 'numorați.
Tăceți, nu faceți zgomot, puteți să-l deșteptați.
Fereastra mea deschisă, cînd dorm eu vreau s'o am
Pe-această noapte plină de rouă și balsam,
Pînă la ziua tainic și vag să simt. mereu
Atîta somn de pasări, vecin cu somnul meu.*

E. A.

¹⁾. Ibidem p. 43.

PIERRE LOTI.

PESCAR DE ISLANDA

XVII.

(Urmare)

Mută mereu, ea îi spunea adorațiunea ei numai cu ochii, voalați, care-l priveau la o foarte mare adâncime pe cînd o mare ploaie de lacrimi începea a-i scobori de-alungul obrazilor...

— Ei, Dumnezeu să vă binecuvinteze, feții mei — zise bunica Moan. Și eu îi dătoresc o mare mulțumire, căci sînt fericită de a fi trăit atît spre a vedea aceasta înainte de a muri.

Ei stau mereu acolo, unul înaintea altuia, negăsind cuvinte pentru a-și vorbi, ținîndu-se de mină, necunoscînd nici un cuvînt care să fie atît de dulce, nici o frază care să aibă înțelesul ce ar fi trebuit, nici una care să fi fost vrednică să rupă delicioasa lor tăcere.

— Dar sărutați-vă, cel puțin, copii mei... Ia uită-te cum tac! Ah! Doamne! Ce copilași caraghioși am eu aici! Haide Gaud, zi-î ceva, fata mea... Pe vremea mea mi se pare că se sărutau tinerii cînd se logodiau.

Pină a nu se pleca spre a o săruta, Yann își scoase pălăria, ca prins, de o dată, de un mare respect necunoscut și i se păru că acesta era cel dintîiu sărut adevărat pe care l-a dat în viața lui.

Și ea îl sărută, apăsînd din toată inima buzele sale rumene, nedate cu rafinarea dezmierdărilor, pe acest obraz al logodnicului ei, pe care marea-l rumenise. Intre pietrele zidului greerul le cînta fericirea: din întîmplare nemerise bine de data aceasta. Și micul portret al lui Silvestru părea că le surîde, din coroana lui neagră. Și totul părea înviorat și întinerit, de odată în coliba moartă. Tăcerea se umplu de muzică ne auzite și chiar palidul amurg de iarnă ce intra prin restruică devenise ca o frumoasă lumină fermecată...

— Atunci, după întoarcerea din Islanda veți face nunta, buni mei copii?

Gaud înclină capul. Islanda, *Leopoldina!*... e adevărat. Ea uitase aceste spaime ce li se înălțau în cale... La întoarcerea din Islanda!... Ce mult! O vară întregă de așteptare cu teamă. Și Yann bătînd pămîntul cu virful piciorului, în lovituri foarte repezi, grăbit și el acum, socotia în gînd foarte repede spre a vedea dacă — zorînd bine —

ar avea timpul să se cunune înaintea plecării: atâtea zile pentru a scoate hîrtille, atâtea pentru a se face strigările.

Da, asta nu va duce nunta de cît pînă la 20—25 ale lunii și dacă nimic nu se mai pune de pricină, ar avea și o săptămînă întregă de stat împreună.

— Mă duc să dau de o camdată de știre tatălui meu, zise el cu atîta grabă, ca și cum chiar minutele vieții lor ar fi fost acum socotite și prețioase...

PARTEA IV-a.

I.

Amorezaților le place totdeauna să șadă împreună pe bancă la portă, cînd se înserează.

Yann și cu Gaud făceau și ei așa.

În fie-care seară stăteau de vorbă la poarta căscioarei babei Moan pe bătrîna bancă de granit.

Alții au noroc de primă-vară, de umbra copacilor, de serî calde, de trandafiri în floare. Ei n'aveau de cît amurgurile de Faur, ce se lăsa pe acel ținut din apropierea mării, plin de iniștri și de pietre. Nici o crenguță înverzită deasupra capetelor lor, nici prin prejur, nimic de cît cerul nemărginit pe care treceau încet neguri rătăcitoare. Și drept flori, alge cafenii, pe care le tîrîseră pe drum pescariî, urcînd cu plășile lor de la mare.

Iernile nu sînt aspre în acest ținut încălzit de curenții de mare, dar orî și cum amurgurile acelea aduceau umezeli reci și burî mărunte de ploaie care li se așezau pe umeri.

Ei stau însă mult acolo, simțindu-se bine unul lângă altul, și acest scaun care avea mai mult de un secol, nu se mira de iubirea lor, căci el auzise atîtea dulci cuvinte eșînd—totdeauna aceleași din generație în generație din gura tinerilor—era obișnuit să vază amorezii întorcîndu-se mai tirziî, schimbați în bătrîni șovăitori și în bătrîne tremurătoare, să se așeze în acelaș loc—dar ziua,—spre a mai sorbi nișel aer și a se mai încălzi la cel din urmă soare al lor.

Din timp în timp bunica Ivonne scotea capul pe ușă spre a-î privi. Nu că ar fi fost neliniștită de ceea-ce ar fi făcut, dar din iubire numai, pentru plăcerea de a-î vedea și pentru a cerca să-î aducă înăuntru. Ea zicea :

— O să răciți, feții mei și-o să vă îmbolnăviți. *Ma Doué, ma Doué*, să stea afară pîn'la vremea asta. Ba nu zău : e cuminte, vă întreb eu ?

Frig!... Le era frig lor? Mai aveau ei conștiință de altceva în afară de fericirea de a fi unul lângă altul?

Oamenii cari treceau seara pe drum, auziau un murmur ușor de două voci amestecîndu-se cu vijliiul pe care-l făcea marea de desubt, la picioarele stîncilor de pe țarm. Era o muzică foarte armonioasă : vocea limpede a *Gaudei* alterna cu aceea a lui *Yann* care avea sonorități dulci și mîngîietoare în notele de jos. Se deosebiau de asemenea formele lor ca scrise pe granitul zidului de care se rezemau : mai întii albul bonetei lui *Gaud*, apoi toată forma ei zveltă în rochie neagră și alături de ea, umerii largi ai prietenului ei. Deasupra lor, bolta cocoșată a coperișului de pae și înapoia tuturor acestora, nemărginirile amurgului, golul incolor al apelor și al cerului...

În cele din urmă ei tot intrau să șează la vatră și bătrîna *Ivonne* adormită, cu capul plecat înainte, nu supăra mult pe acești doi tineri cari se iubeau. Ei reîncepeau a vorbi încet, trebuind să-ți scoată cei doi ani de tăcere, trebuind să se grăbească spre a-și face această curte care trebuia să ție atît de puțin.

Se înțeleseseră că vor locui la bunica *Yvonne* care le lăsa prin testamentocioaba ei. Deocamdată nu făceau nici o reparație, în lipsă de timp și amînau pînă la întoarcere planul de a înfrumuseța puțin acest sărman cuib prea plin de deznădejde.

II.

Intr'o seară el se amusa să-î spue miî de lucruri mărunte pe care le făcuse sau care i se întîmplase de la întîia lor întîlnire. Îi spunea chiar și rochiile ce le avusese și petrecerile la care fusese.

Ea îl asculta cu o nemărginită mirare. Cum știa el oare toate astea? Cine să-și fi închipuit că el a băgat de seamă și că era în stare să le reție?...

El surîdea, făcea pe misteriosul și povestea alte mici amănunte, chiar lucruri pe care ea le uitase aproape.

Acuma—fără a-l mai întrerupe—ea-l lăsa să vorbească, luată de o nespasă fericire ce o coprindea întreagă. Ea încêpea a înțelege : o iubise și el în tot acest timp. Ea 'i fusese preocuparea veșnică—el îi făcea acum naiva mărturisire.

Dar atunci, ce a avut el, Doamne? Pentru ce a respins'o atît, de ce a făcut'o să sufere atît?

Mereu acelaș secret pe care făgăduise că i-l va destăinui, dar a căruî lămurire el o amîna mereu, cu o înfățișare de om strîmtorat și cu un început de suris neînțeles.

III.

Ei se duseră la Paimpol într'o bună zi cu bunica Ivone spre a cumpăra rochie de nuntă. Printre frumoasele costume de domnișoară ce-î mai rămăsese de altă dată, se puteau găsi unele care ar fi putut fi aranjate pentru această împrejurare, fără să mai fie nevoie de cumpărat nimic.

Dar Yann a vrut să-î facă acest dar și ea nu s'á prea împotrivit: i se părea că ar începe a-î fi puțin soție, dacă ar avea o rochie luată de el, plătită cu banii cîștigați de el cu pescuitul. O aleseră neagră, de oare-ce Gaud nu sfîrșise încă doliul după tatăl ei. Dar Yann nu găsi ceva destul de frumos în stofele ce se desfășurau înaintea lor. Era puțin cam mîndru față de negustori, și el care altă dată n'ar fi intrat într'o prăvălie din Paimpol pentru nimic în lume, în ziua aceea se ocupa de toate, chiar de forma rochiei, vroia să i se pue bande late de catifea pentru a o face mai frumoasă.

IV.

Intr'o seară pe cînd stăteau pe banca de piatră în singurătatea stîncei pe care se lăsa noaptea, ochii lor se opriră din întîmplare pe un tufiș de mărăcină—singurul din împrejurimi—care creștea printre stînci la marginea drumului. În lumina îndoelnică a înserării li se păzură că văd în acest tufiș mici buchete albe.

— Aî crede că a înflorit! zise Yann.

Și ei se apropiară spre a se încredința.

Era tot o floare! Nevăzînd prea bine, ei îl atinseră, verificînd cu degetele prezența acestor mici floricele care erau umede de ceață. Și atunci le veni cea dintîi impresie timpurie de primă-vară: de odată băgară de seamă că zilele se măriseră, că era ceva mai călduț în aer, mai luminos noaptea.

Dar ce timpuriu era acest tufiș!

Nicăerî în ținut, n'ăi fi găsit unul la fel la vre-o margine de drum. Fără îndoială el înflorise acolo numai pentru ei, pentru sărbătoarea iubirii lor.

— Oh! Să culegem! zise Yann.

Și aproape pe dibuite, el făcu un buchet cu mîinile lui aspre, și cu cuțitul mare de pescar ce purta la brîu curăță spini, apoi îl puse la corsajul Gaudei.

Supt ei marea foarte liniștită uda foarte puțin pietrele, de pe țârm, cu un mic fișuit intermiment, regulat ca o respirație în somn. Ea părea indiferentă sau chiar favorabilă acestei iubiri ce înfloria aproape de ea.

Zilele le păreau lungi în așteptarea serilor și când se despărțeau pe la ciasurile zece, îi cuprindea câte-o descurajare de a trăi, pentru că se sfirșea timpul de stat împreună.

Trebuia să se grăbească, să se grăbească pentru hîrtie, pentru tot. Altfel n'ar fi fost gata și fericirea le-ar fi trecut pe dinainte pînă la toamnă, pînă 'ntr'un viitor nesigur.

Iubirea lor despre care vorbiau seara, în acest loc trist, la zgomotul neîncetat al mării și cu această preocupare cam înfrigurată de mersul timpului, lua din toate acestea ceva particular și aproape întunecat. Erau niște amorezi deosebiți de alții, mai gravii, mai neliniștiți în iubirea lor.

El tot nu vrea să spue ce avusese doi ani de zile în potrivea ei și când pleca, seara, acest mister o frămînta. Cu toate acestea el o iubia mult, de asta era sigură.

E adevărat că el o iubise totdeauna dar nu ca acum: dragostea lui i umplea inima și mintea ca apele mării când se umflă și se ridică să umple totul. El nu cunoscuse nici odată acest fel de a iubi pe cine-va.

Din timp în timp, el se lungea pe banca de piatră, aproape întins de tot, și punea capul pe genunchii Gaudei, din alintare ca de copil, spre a fi dezmiardat. Apoi se scula repede, de bună cuviință. I-ar fi plăcut să se culce pe pămînt, la picioarele ei și să rămîie acolo cu fruntea pe poala rochiei. În afară de acest sărut de frate pe care-i-l da când venia și când pleca, el nu îndrăznea s'o sărute. Adora nu știu ce invisibil ce era în ea și care i se arăta în sunetul curat și liniștit al vocei sale, în expresiunea surîsului ei, în privirea sa frunoasă și limpede.

Și când se gîndia că ea era în acelaș timp o femeie de carne, mai frumoasă, și mai de dorit ca oricare alta, că incurînd îi va aparține tot atît de mult ca oricare din amantele lui de mai 'nainte, fără a înceta pentru aceasta de a fi ea însăși... Această idee îl făcea să se înfioare pînă 'n adîncul măduvei. El nu înțelegea tocmai bine dimmainte ce ar putea fi o astfel de beție, dar nu se opria mult cu gîndul asupra ei, din respect, întrebîndu-se aproape dacă ar îndrăzni să făptuiască această delicioasă pîngărire...

(Va urmă)

Trad. de C. SANDU-ALDEA.

C A M O E N S

— POEM DRAMATIC ÎNTR'UN ACT DE FR. HALM —

SCENA IV-a

CAMOENS. PEREZ.

PEREZ

(In prag).

In chilioara asta-î; așa-î precum mi-au zis (în extaz)
 El este, da, el este! Așa-î vedeam în vis
 Sublima lui figură; dar totuși mai senină,
 Și dulcea lui privire mai plină de lumină;
 Și înclinata-î frunte mai mîndră, mai semeață!
 Oricum ar fi, tot el e! Și dacă trista-î viață
 L-a 'ncovoiat, văd totuși pe luciul feței pale
 Pecetea genială a cîntecelor sale!

(Innaintînd în fața lui Camoens. cu adîncă venerație).

Don Luiz de Camoens! Salut!

CAMOENS

(liniștit și măsurat)

Cine-mî vorbește?

PEREZ

E fiul lui Quebedo și Perez se numește!

CAMOENS

(pe gînduri)

Tu fiul lui Quebedo?

PEREZ

(cu bucurie)

Da, maestrul meu iubit!

Sint fiul lui Quebedo cum spui și am venit
 După îndemnul tatei ca să te iaŭ la noi!

CAMOENS

(ridică mina în semn de răspuns)

PEREZ

Viŭ poate prea de vreme?

CAMOENS

(cu privirea țintă la el)

Nu, încă nu-î tirziŭ!

Apropie-te dară! Și-ascultă cit is viŭ!

PEREZ

(se supune)

CAMOENS

(grav)

Stă cheruvimul morții între noi doi, și ceasul
Mult așteptat de mine acum zorește pasul!
Eu am să mor, ascultă deci pin' mai sînt în viață
Și vorba mea din urmă păstrează-o ca povață.

PEREZ

(cu teamă și totuși demn)

Să mori tu? O, Camoens! Nu, asta niciodată!

CAMOENS

(afirmînd din cap)

Ascultă-mă, copile, căci vremea-î măsurată!
Vrei să slujești altarul ce l-am slujit și eu?
E drept ce-a spus Ouebedo?

PEREZ

Pe viul Dumnezeu,

E-adevărat, stăpine!

CAMOENS

Gîndește-te ce-alegî,

Ști tu că viața 'ntreagă de-apururea ți-o legi?
Gîndește că ai zile și sufletu-ți, străin
De lumea asta încă, e-atras spre ce-î divin;
De-aceia poesia tu o rîvnești și-o ceri,
Că sufletu-ți purcede, ca dinsa, tot din cer.
Căci a dori e una și alta-î a putea,
Nu-î dat oricui pricepe să poată și creia,
A presimți nu 'nseamnă că ai găsit..

PEREZ

Știu bine,

Că de primesc eu toții, nu dăruiește-oricine!

CAMOENS

Așa e, da; de-aceia în suflet tu ți-o scrie;
Deci orișice te cheamă, o vanitate fie,
Sau chiar copilărescul imbold de-a-imita,
Ori singele ce-aleargă umplînd inima ta,
Sau poate numai nervii întinși peste putere,
Nu te 'nșela. Căci arta cîntării de se 'nvață,
Pe un poet natura îl chiamă la viață.
Faci totul prin voință, dar geniul se naște,
Din ceruri el purcede și Ceru-l recunoaște.

PEREZ

(după o scurtă pauză)

Nu despre cel ce-s astăzi pot să-ți vorbesc eu; dar
 Pe-acel ce va să vie îl văd așa de clar!
 Ca un copil cuminte eu am crescut visînd.
 Și n'aveam bucurie decît atuncea cînd
 Puteam citi în tihnă; privind adînc în mine,
 Umblam ca orb prin viață și nu-mi găseam un loc,
 Și singurul tovarăș de visuri și de joc
 Mi-era poleiul lunii în nopțile senine;
 Tăcerea pentru mine avea un tainic glas,
 De zgomotele zilei străin eu am rămas,
 Iar inima-mi ursuză s'a răzlețit de-ai mei,
 Eram în vîrst'aceia cînd nici nu știu ce vrei...

(insuflețit și cu înălțare)

Dar am citit atuncea Luscadele'ți divine,
 Și-atunci ca o lumină s'a revărsat în mine,
 Simțirea mea ascunsă, cum se deschide-o floare
 Ce a tînjit la umbră, a înflorit la soare!
 Pierise îndoiala, nu mai eram acel
 Copil fără voință! Pe urma lui! *Ca el!*
 Mi-a scris o mină 'n suflet cu litere de pară
 Și parcă mi s'a glasuri deodată îmi strigară
 Ca el! Ca el! Pășește-î pe urmă-î ne'ncetat.
 Răspunde-acum stăpîne, de sunt sau nu chemat?

CAMOENS

(prietenos, cu bunăvoință)

Pe Dumnezeu! Ai spune-o — căci ochiul tău străluce
 Se poate... însă totuși — ești încă la răscruce,
 Ursita îți surîde, urmeaz-o în tot locul,
 Și crede-mă pe mine, ascultă și socoate:
 Nu trece pragul casei poetului norocul!

PEREZ

Să pot s'ajung ca tine, și mă lipsesc de toate!

(Sfîrșitul în n rul viitor)

Tra. de D. ANGHEL și ST. O. IOSIF

REVISTA GEN. RALA

IDEI ANARHICE. — ÎN CHESTIA D-LUI TĂSLĂUANU. —

IV.

Cu d. Tăslăuanu a trebuit să fac o excepție chiar în «Convorbirile Literare.» Pentru că d-sa, după ce nu cunoaște gravitatea ideilor pe cari ni le-a importat, nu cunoaște nici cea mai elementară cuviință literară. Fără îndoială, *este un om care nu a însemnat și nu însemnează absolut nimic nici în politica, nici în literatura noastră.* Că «editează» o revistă, nu însemnează nimic. Sint miî de librari cari fac acelaș lucru. Dar nimănuî nu-i trece prin minte, a le da vr-o importanță «literară» sau «politică.» Pentru că ei nici nu editează revistele lor cu scopul de a crea nu știu ce curente serioase de idei, ci în scop pur comercial, «exploatănd», cum ar zice d. Tăslăuanu, pe scriitori. — De fapt d. Tăslăuanu nu e nici om politic, nici scriitor politic, *nici poet, nici prozator, nu-i nimic în viața noastră publică.* E secretar administrativ al Asociațiunii. — Prin urm are s'ar putea zice, în terminologia d-sale, că este pe de o parte un editor «exploatător», pe de alta un «lefeșii» din clasa «domnilor stăpînitorei» romîni. Este cineva care contestă această situație a d-sale între noi?

Evident că pe mine nu mă importă întru nimic persoana d-sale. Dar din moment ce se ivește un «autor», și încă cu «nefătărită dragoste pentru popor», — și ne insultă pe noi toți, miî de oameni, între cari mulți, foarte mulți cu studii academice, superioare, cu pozițiuni sociale cîștigate prin sudoarea feței noastre, chestiunea se schimbă cu desăvîrșire. Căci noi sintem o națiune civilizată azi, nu sintem de o potrivă cu Țiganiî, ca orice grandoman fără cultură, fără cuviință să poată îndrăzni a ne insulta în mod revoltător, făcîndu-ne pe toți o strînsură de «jefuitorei» și de «tirani» ai poporului nostru. Din care, prin personala noastră muncă am înaintat în rîndurile dîntiî ale — luptei! În «Convorbirile Literare» imî dasem multă silință să-mî stăpînesc indignarea legitimă ce ne cuprinsese pe mulți. Dar d-sa după ce caută a scăpa prin jocuri nedemne de cuvinte, ne insultă chiar în «Lupta!» După ce nu făcuse și nu face nici astăzi vr'o excepție, ci generalizînd mereu, ne numește deavalma «cărturărime exploatătoare», pe noi toți, se bate cu pumnii în piept și strigă: «noi cari sintem feciori de țărani, nu putem să ne străduim să devenim stăpîniî (!) părințiilor noștri, ci conducătoriî și povățuitoariî lor.»! Mai întiî și întiî și iarăși și iarăși: cine-s «noi cari»? Căci toți sintem feciori de țărani, dacă nu din întiî, din a doua generație, mai toți avem unchi și veri și nepoți prin cele sate. Cine-s «noi»? Ce sint aceste șarlataniî jidovești importate la noi? Lumină vrem! Cine-s «noi cari»? Cu cine avem onoare?...

Se poate o mai mare lipsă de cuviință?

Ah, dar elevul «romanțierului Wells» și al «luminei secolului» Le Dantec, ne dă o «explicație» tît așa de inteligentă ca toate ale lui. Face

o deosebire între «*stăpînii părinților noștri*» și între «*conducătorii părinților noștri*». Prea bine! Care sînt «*stăpînii*» părinților noștri și care sînt «*conducătorii*» lor?... Cine sînt *unii*, cine sînt *alții*? Căci doar el pe *toți* ne face «*domni exploataatori*» și «*stăpînitori*»! *Care dar este deosebirea?*! Ce însemnează, în special la noi, la Romîni din Ungaria și Transilvania, a fi «*stăpînii*», și ce însemnează a fi «*conducătorii*» «*părinților*» (!) noștri? Încă odată, *care e deosebirea? Care sînt stăpînii? Unde sînt? Prin ce stăpînesc și cum stăpînesc? Cum îi chiamă?!*...

D-voastră, iubiților cetitori, îi cunoașteți cumva? Eu, păcatele mele, n'am pomenit de cînd sînt, că noi, Romîni din Ungaria și Transilvania, am fi avînd o «*stăpînire romînească*»!... Numai eu căutam, prin «*Gross-Osterreich*» al meu, așa de capul meu, să văz cum s'ar putea să avem, ca toate națiunile mai fericite, și noi, sau măcar copiii noștri, o bucățică măcar de stăpînire politică romînească supt sceptul împăratului și regelui nostru... Ce naiv am fost!... Să nu știu eu, că de cînd am plecat de acasă, Ardelenii nu numai că au avut și au o «*stăpînire romînească*»,... adecă autonomie și guvern romînesc, dar au și început să se plictisească de ea, să o găsească insuportabilă!... *S'a și ivit cel d'întîiu oponent — anarchist!*...

Și acest personaj ridicol, care nu poate scrie o frază fără a se blama în fața celui din urmă om fără «*Le Dantec*» dar cu mîntea lui normală,— acest nevropat se miră, că spuneam în «*Convorbiri Literare*» că *locul lui și al celor de o seamă cu el «e în pușcărie sau în casa de nebuni!*» Și tu, iubite cetitorule, vr'o altă soluție?

Se poate idei mai anarhice ca ale acestui domn? Mai fără rost, mai fără șir, și stil de o mai vulgară și brutală demagogie?

Cînd cineva vine în mijlocul unui popor și aruncă asemenea parole: «*domnii*» noștrii alcătuesc «*un balast național*» pentru «*țărani*», «*domnii* noștri» sînt «*tilhari*», «*exploataatori*», — poporul nu întrebă *care domn*, — ci zice «*domnii ăia ai noștri*» — și gata! Căci *un popor nici odată nu subtilizează asemenea idei; el totdeauna le generalizează; el nu poate înțelege asemenea idei decît pe de a întregul, în bloc.*

Așa-i firea fie-cărui popor, legea lui naturală. Și *decî fie-care Romîn îmbrăcat nemfște îi se va părea «bogat», «exploataator» «stăpînitor» și alte comedii și stahii.*

UN EPILOG.

«*Tribuna*» a publicat următorul articol al d-lui Aurel C. Popovici care ne arată în mod plastic toată mentalitatea anarhistului Tăslăuanu:

...«*A venit momentul să dau publicului explicația «violentei» mele față cu directorul «Luceafărului». Explicație esențială în această chestie. Iată-o:*

Inainte de a fi scris eu un singur rînd în vr'un ziar de la noi, d. Tăslăuanu mă atacase, după cum se știe, de odată în două ziare, în «*Tribuna*» și «*Lupta*»; în «*Tribuna*» vehement, dar fără nici un motiv serios. Vorba e că în acelaș timp d-sa îmi trimise o *scrisoare* din care se vă-

dește în chip luminos motivul adevărat al crîncenei sale campanii contra «domnilor romîni», «stăpîni și stăpînitorescexploatoari».

Iată cîteva specimene din această scrisoare (din 8 19 Aprilie).

«Vă mărturisesc că aveam față de d-voastră sentimentele cele mai bune, legam chiar nădejdi de personalitatea d-voastră pentru viitorul politic al Ardealului... Am crezut deci că o purificare (!!) a moravurilor noastre e absolut necesară, *dacă voim ca mine poimîne să fim noi stăpîni situației!*... Astăzi de pildă o autonomie națională, *cu oamenii cari îi avem, ar fi o adevărată nenorocire națională*».

Care va să zică, d. Tăslăuanu marele, intransigentul, neîmpăcatul dușman al «Romînilor stăpîni și stăpînitorescexploatoari»; al «cărturărimii noastre exploatoare» adică jupuitoare a poporului — în ce scop ne-a insultat, ne-a terfelit și ne-a făcut de urgie în fața poporului? Ca d. Tăslăuanu cu ai d-sale să ajungă a fi «stăpîni situației!!» Deci «stăpîni» poporului! Ba legase «nădejdi» chiar și de mine, ca împreună să devenim «stăpîni» în locul celor ce-l amărăsc pe d-sa cu insuportabila lor «stăpînire!» Și eu, ingratal, am refuzat categoric!... Intreb pe orice om cu judecată matură și sentimente «nefătărite» — cum se califică o asemenea mîndrețe de «politică»? Cum? Strigî și alarmezi o lume întreagă, vii cu ideile cele mai desastroase din străinătate, ațîți lumea contra «stăpînilor» și a «stăpînitorescexploatorilor romîni» ca după propria ta mărturisire, să le iaî tu locul, să devii tu stăpînul situației!...»

Este sau nu este aceasta o peremptorie dovadă a demagogiei sale, așa cum am caracterizat-o eu?

În aceeași scrisoare d-sa *îmi cerea să nu-l mai critic* (deși nu scrisesem pînă atunci decît articolul din «Convorbiri Literare»!) și mă amenința apoi zicîndu-mi: «*Aveți libertatea de a mă face prietenul sau dușmanul cel mai înverșunat al D-voastre!...*»

Care va să zică îmi punea revolverul în piept căutînd să mă terorizeze de a nu-l mai critica! Și asta în momentul cînd publica articole contra mea în «Tribuna» și în «Lupta!» Nu care cumva să răspund la ele! Mi se anunța ca «*dușmanul cel mai înverșunat*», adică *cel mai furios, fără nici o rezervă!*...

Mi se pare că ori-ce, om cult va înțelege acum, că față cu un asemenea adversar «literar», față cu un asemenea reprezentant al «culturei», care este capabil de asemenea amenințări anarhiste spre a intimida pe cei ce-l combat propaganda, — și atitudinea mea trebuia să se schimbe. Încă înainte de a fi apărut un singur articol al meu în «Lupta», d. Tăslăuanu trimisese «Tribunei» un articol de o nespūsă murdărie în contra mea, căutînd să se apere pe sine — făgăduindu-ne chiar și o strajnică «critică» (!!) a cărții mele *Grossösterreich!* Toate astea la vre-o săptămînă după ce îmi scrisese în amintita sa scrisoare: «*Eu știu pînă în amănunte tot ce ați făcut pentru acest neam; cunosc idealul pe care-l urmăriți cu o stăruință de admirat!*» !!!.....

AUREL C. POPOVICI.